

FR. P. DOC. THDR. ING. INOCENT-MÁRIA VLADIMÍR SZANISZLÓ
OP, PHD.

KÉT KASSAI SZERZETESPAP AZ ELNYOMATÁS IDEJÉN

(*František Paňák SJ és Hyacint Tandara OP életpéldája*)

1. KÍSÉRLET A HELYZET BEMUTATÁSÁRA

*Mert mondom néktek, hogy ha a ti
igazvoltotok nem múlja felül az írástudókéét
és farizeusokét, semmiképp sem mehettek be
a mennyek országába.*

Mt 5,20

Nemrég egy érdekes cikket találtam a cseh *Reflex* lapban, amit még olmtüzi diákéveim alatt olvastam. Ebben egy német család hagyatékában röviddel ezelőtt felfedezett fényképekről volt szó. Az egyik felvételen egy pihenését töltő német tiszt látható igen jókedvű, előkelően öltözött fiatal hölgyek társaságában egy alpesi ház teraszán a német Alpokban. A fényképről sugárzik a hatalmas öröm, hogy végre valóra vált a rég áhított kirándulás a csodaszép természetbe. A fényképpel csak egy bökkenő van: ezen a kiránduláson az egyik koncentrációs tábor legkegyetlenebb tisztje és annak hölgytársasága vett részt. Nem a hatvanas évek klasszikus kérdése merül fel bennünk, hogy: „Hol volt Isten azokban az időkben?”¹, hanem inkább az, hogy: „Létezik olyan, hogy lelkiismeret?”²

Ha ma, a XXI. század elején arról a szellemi örökségről akarunk beszélni, amit

1 A teodicea folyton ismételt kérdésére: „*Hol volt Isten Auschwitz alatt?*” Paul Badde – a német katolikus filozófus, Robert Spaermann után – így válaszol: „*A kereszten!*” – lásd Paul Badde: *Spe salvi facti sumus*, www.kath.net/detail.php?id=18362, továbbá lásd még Inocent-Mária Szaniszló: *Nádej ako Božská spásonosná čnosť*, In: *Teologické pohľady a spoločensko-vedná prax*, ed. Inocent-Mária Vladimír Szaniszló, Martin Uhál. Brno: Nakl. Cesta, 2008, 147–186. oldal.

2 A lelkiismereti problémáról, ami a II. vatikáni zsinat után a vallásszabadság mellett először csak lassan fejlődött, majd teológiai intenzitása és az iránta tanúsított érdeklődés is nőtt, és az előző század 90-es éveitől kezdődően a figyelem középpontjába került, lásd Inocent-Mária Szaniszló, OP, *Fundamentalmoral. Einführung II.*, Novum Verlag, Neckenmarkt, 2007, 68–110. oldal.

Frantisek Paňák atya a mai társadalomra és az egyházra hagyott, nem felejthetjük el, hogy az ő erkölcsi tartása milyen egyértelműen szembehelyezkedett az elnyomással, sőt, vallásbeli ellenállást is tanúsított a totalitárius hatalommal szemben³. Ehhez Jozef Tandara⁴ atyában talált segítőt, aki barátja és a kassai püspöki hivatalban szomszédja volt. Tehát éppen amiatt szeretném hagyatékkukat hangsúlyozni, mert társadalmunk még attól szenved, hogy még mindig nem került sor az előző totalitárius rezsim felelőseinek erkölcsi szembesítésére. Vagyis *a nemzet* még mindig nem képes arra az *erkölcsi megújulásra*⁵, amire a csendes változások idején Csehszlovákia majd' minden lakosa vágyott és amiért kiáltott.

Ha a kassai egyház e két személyiségére gondolunk, nem szabad a szalézi Don Timkóról sem elfelejtkeznünk, aki szintén részt vett városunk történelmének alakításában. Az ő temetése a 80-as évek elején nagy vallási demonstrációvá fejlődött, amikor is a néptömeg miatt fennakadt a Szent Erzsébet dóm körüli főutca élénk forgalma.

Az elnyomás teljes időszakában éppen az ehhez hasonló „lámpások” kísérték a hívők útját. Annak az időnek a lámpásai, amelynek 27 éve alatt térdepelve fohászokdtunk egyházunk szabadságáért, s püspökért imádkoztunk egyházmegyénk számára. Ez volt az az idő, amikor:

– a gyónáson kívül nem volt egyszerű pappal beszélni, sőt, kockázatos dolog volt, hisz nem lehetett tudni, hogy ő maga nem eszköz-e az állambiztonság kezében.

– a reverendás papot gyakran leköpték, szidalmazták az utcán, mégis tovább hordozta keresztjét értünk is a Krisztushoz vezető úton.

– féltünk papot beengedni a lakásba (egyébként ezt a papok maguk is kerülték), mert mindkét fél üldözötté válhatott.

– (a hivatalokban és a pártbizottságokban) világosan éreztették velünk, hogy a rendszer mindig és örökre így marad, és inkább felejsük el hitünket, ha jót akarunk

– mégis éjjel, a sötétség leple alatt kereszttségért vagy hasonlóért siettünk a plébániára, hiszen sokan voltak, akik nem fogadták el, hogy le kell mondaniuk az örök életről.

3 Gnip J.: *Páter Paňák SJ. Pokračovateľ v diele troch svätých Košických mučeníkov*, Dobrá Knihá, Trnava 2008 című most megjelent könyve az „Utrpenie pre vieru” című fejezetben (76–82 oldal) az ő interjújáról emlékezik meg. Személy szerint én hiányolom állásfoglalását e könyvből a totalitárius rezsimmel kapcsolatban, bár már a címben is bizonyosságot tesz hitéről.

4 Ahogy Páter Paňákot a jezsuita rendhez való tartozása miatt – kicsinyítve, kedveskedve – „paterko”-nak nevezik, úgy a Tandara családnév előtti „Vater” megszólítás is szimbolikus jelentésű – nem csak a 70-es évek óta tartó titkos rendtagsága miatt, hanem a kassai püspöki hivatalban betöltött jegyzői, majd később igazgatói állása miatt is.

5 Ilyen feliratú, közösen hordozott (lepedőre mázolt) plakáttal mentünk ki gyertyával a kezünkben tüntetve, más hívőkkel együtt a Lenin útra (ma Fő utca) a bársonyos forradalom mozgalmas idejében.

– sem az iskolában, sem magasabb szinten nem volt való hittanórára járni, mert ez sötét elmaradottságnak számított, és ez által veszélybe került a gimnáziumi, és persze még inkább a főiskolai felvétel⁶.

Ezekben az időkben keményen elnyomták azokat a találkozókat, melyek célja az volt, hogy egymást hitünkben erősítsük. Ellenőrzés alá vonták a zárandokutakon való részvételt⁷, s annyira nyilvánvalóvá vált a szabadságigény iránti megnyilvánulások elleni fenyegetettség, hogy legtöbbször végleg lemondtak evilági életük méltóságáról. Más kérdés, hogy ki mennyire volt kész ez ügyben együttműködni az állambiztonsággal⁸. E bizonyos tettek tárgya egyértelmű, a bűnösség vagy fenyegetés mértéke már kevésbé világos.⁹ A következmények pedig teljesen tisztázatlanok, hiszen különbséget kellene tennünk a rejtett és nyílt együttműködés között. (Hogy szükség van-e bűnbánatra – már amennyiben senki sem szenvedne lelkiismeretétől – illetve akár még nyilvános bocsánatkérésre is, vagy urambocsát! kártérítésre, a morálteológia témakörébe tartozik.¹⁰) Ha elmulasztjuk a lehetőséget, hogy helyesen cselekedjünk, a következmény harag¹¹, tévútra vezetés, sőt, felebarátaink gonosz tetteiben való bűnrészesség lesz.

A csendes rendszerváltás (vagyis a bársonyos forradalom) ideje így számomra – és remélhetőleg sokaknak még – azzá az időszakká vált és az is fog maradni, amikor Isten

6 Azokat a bátor diákokat, akik jelentkeztek a hittanórára, sok tanár gyakran megfenyegette, és nevetéssé tette a többi tanuló előtt. Néhányuk mindmáig dacosan futkos a világban, kérdéseikre lassanként válaszokat keresve az egyházban. De, ahogyan a Szentírás tanít bennünket, az igazságtalanságok sohasem maradnak megtorlás nélkül, ezért mindenkinek önállóan és közösen is gyógyírt kell keresnie az igazi erkölcsi előrelépéshez. „Ha a technikai haladás nem felel meg az ember erkölcsi formálásában, ’a belső ember növekedésében’ (vö. Ef 3,16; 2Kor 4,16) való haladás, akkor az nem haladás, hanem fenyegetés az ember és a világ számára.” (Spe salvi 22)

7 Talán érdekes volna megnézni azokat a filmeket, melyekkel a híveket fenyegették, amikor zárandokútra indultak. Ezekkel félelmet provokáltak ki, így meg tudták tiltani a zárandoklatokat, mint államellenes gyűléseket. A tömegben ott voltak a fekete bőrkabátos emberek, akik bemutatták a „veszélyes helyeket”, amiket bizonyára kamerával vettek fel. Amikor a Rómában élő Tomko kardinális meglátogatta beteg édesanyját, és közben a katedrálisnál összegyűlt tömeget a püspöki hivatal erkélyéről köszöntötte, provokátorok is bekiabáltak.

8 A másik ember gonosz tetteivel való együttműködés esetében az számít, hogy az együttműködés anyagi volt-e, hogy nem volt-e egyetértés a főbűnös tetteivel, hogy elkerülhetetlen feltételeket szabtak-e, és, hogy nem olyan formális együttműködésről van-e szó, ami mégiscsak szándékos lehetett – mikor mondhatjuk valakire, hogy ugyanúgy bűnös, mint a főbűnös? A. Beneš, *Božské ěnosti*, Krystal, Praha, 1997, 93. oldal.

9 A morálteológia először az emberi tethöz (Inocent-Mária Szaniszló, OP: *Úvod do základnej katolíckej morálneho teológie*, Seminár sv. Karola Boromejského, Košice, 2007, 124–125. oldal), vagy az istenszeretet szerinti cselekedethez sorolja ezt a témát, hiszen ezek a felebaráti szeretet ellen elkövetett bűnök.

10 Ezt a témát hasonlóan kezeli doc. Albert Beneš, *Morální Teologie*, Krystal, Praha 1994, 76. oldal, és F. Tondra, *Morálna Teológia I. Princípy*, Spišská kapitula, 1994 című munkájában (233. oldal).

11 A szeretet közvetve (jó példaképpel vagy a gonosz tettek mellőzésével) parancsolja az elégtételt vagy a harag enyhítését, de nyilvános számonkérés során enyhíteni is nyilvánosan kell azt. A. Beneš: *Božské ěnosti*, Krystal, Praha, 1997, 90–92. oldal.

megérintette a népet. Azzá az időszakká, amelyben esélyt kaptunk az isteni szabadság dimenzióinak megértésére – ami az egyes egyén és minden generáció minden szabad döntésének kezdete (Spe salvi 24)¹². Akkoriban felkínáltak nekünk valamit, ami sokkal értékesebb, mint a vágyódás egy jobb élet – „mint a Nyugaton” – iránt. A hívek akkoriban a szentek közbenjárását is kérve imádkoztak, hogy Isten változtassa meg a totalitárius társadalmat, hogy avatkozzon közbe, és nyilvánítsa ki hatalmát. Én, személy szerint, mindig csodának fogom tartani azt is, ahogy imáinkban a szent mártírok ereklyéi előtt Tandara atya püspöki hivatalbeli otthonában – majd ezt követően Paňák atyával is – Isten közbeavatkozásáért fohászokdtunk¹³.

A rendszerváltás után gyakran hallhattuk: „mi nem vagyunk olyanok, mint az előzőek”. Az effajta védekezés egyértelműen fontos és helyénvaló volt, de aztán elmaradt, feledésbe merült, sőt, egyesek iróniával kezelték – elsősorban társadalmunk egy részének tagjai, akik csak a gyors meggazdagodás értékét ismerték el – tulajdon, hatalom, vagy ezek kombinációja által. Azok az emberek, akik akkoriban bírósági tárgyalástól tartottak (mint pl. Nürnberg a második világháború után), később – ahogy elmaradtak a perek – lerázták magukról a múltat, és abba a biztonságba ringatták magukat, hogy az igazságosság úgyszólván csak a naiv keresztények utópiája¹⁴.

A kommunizmus bukása után túl hamar elfelejtkeztünk arról, hogy a jobb élet utáni vágy ugyanúgy összefügg a szellemi élet fellendülésével, mint az egész társadalom és a nemzet fejlődésével. Bár anyagilag jobban állunk, mint valaha, mindannyiunkat erős nyugtalanság és vágyakozás jár át a különféle, általában a médiából ismert anyagi javak iránt, melyek lassan céljainkká, akár végső célunkká válnak. Ezért hajlamosak vagyunk mindenkinek hinni, aki e vágyunk beteljesülését ígéri – legyen ez személyes, társadalmi vagy politikai kérdés.

Aztán az eredmény gyakran kiábrándulás, apátia, sokszor akár egy meglehetősen széles társadalmi közeg, elsősorban a fiatalság érdeklődésének elveszése a közügyek iránt.

12 Fatima a XX. századi vörös terrortól és az azt követő „-izmusok” brutalitásáról szóló próféciái alapján a felkínált szabadság sok olyan kérdést vet fel, hogy vajon Isten beleavatkozik-e a világ történelmébe.

13 Egy héttel az 1989. november 17-i események után, vagyis november 24-én más kandidátus-dominikánusokkal együtt a Zsolnától nem messze levő plébánián ért minket a hír, hogy Prágában lemondott a KP központi tanácsa – felejthetetlen volt nevelőnk, Aquinas Gabura OP atya pillantása, amikor hogyléte felől érdeklődtünk, s ő így válaszolt: „Hiszen én már régen megbocsátottam nekik.” Őt először halálra, majd életfogytiglani börtönre ítélték a Csehszlovák Légio tagjainak állítólagos gyóntatásáért, majd a Lipótvárt és Valdícében töltött hosszú börtönének elteltével szabadon engedték (lásd *Život za mrežami*, Verl. Michala Vaška, 2007, 45–60. oldal).

14 Sose felejtem el a hivatalnokok arcát, amikor Tandara atyával arról akartunk velük tárgyalni, hogy a domonkos rend visszakapja a kassai kolostort. Valóban félték attól, hogy mi fog velük történni. Most lehetne a lelkiismeret működésére utalni, ami mindig éberrel figyel, ha valami nincs teljesen rendben. Azonban, ha a lelkiismeret nem formálódik és fejlődik, ugyanaz történik, mint ami manapság társadalmunkban zajlik.

Másrészt az élet majdnem minden szférájában a hatalom utáni vágy tölti ki az űrt. (Még fáradozásokat is tesznek azért, hogy ezt a vágyat a társadalom legfontosabb értékeként törvényesítsék.) Eközben az emberi létezés, a Szentírás illetve a teológiai antropológia az élet és a világ értelmének keresésére vonatkozó alapkérdései teljesen feledésbe merülnek. Az emberi vágyak kontextusában¹⁵ szinte teljesen elvesznek az eredetet kutató kérdések, ahogy azok is, melyek Isten szándékát firtatják az emberrel.

2. KIBÚVÓ KERESÉSE ISTEN ORSZÁGÁNAK ÉPÍTÉSÉBEN

Bizony mondom nektek, amikor megtettétek ezt egynek e legkisebb testvéreim közül, nekem tettétek.

Mt 25,40

A nép erkölcsi megújulásának keresése közben gondolnunk kell azokra az igen fontos morális elvekre, melyekre a teológia részét képező morálteológia oktat bennünket. Ezen elveknek, melyeket a teológusok már hosszú évszázadok alatt pontosan leírtak, nem volna szabad csak az előadások elméleti síkján maradniuk, hanem a társadalmi életbe is át kellene ültetni. Legtöbbször az erkölcsből épített erődítmény, Isten országának eljövetele a túlvilágon s az utolsó ítélet igazságosságába vetett remény, Krisztus követése mint végső cél, és az Isten képmására teremtett ember örök boldogsága kerül kilátásba. Ide tartozik az – immár említett – elszámolás is a totalitárius rezsim melletti állásfoglalással (együttműködés a gonosszal és a felebarátok ellen elkövetett bűnök).

Közismert, hogy az elnyomás idején társadalmunk nem küzdött aktívan a totalitarizmus ellen. Ugyan létezett néhány ellenszegülő helyi csapat, melyek leginkább még a kommunista hatalomátvétel kezdetén igen aktívak voltak (pl. a Csehszlovák Légió ellenállása), de az aktív küzdelem e formája lassanként – sőt, amikor a Római Kúria is beavatkozott – alábbhagyott. Ezt leginkább a rezsim azon brutális bánásmódja váltotta ki, amivel mindenféle ellenállást megtorolt: papokat, szerzeteseket, seminaristákat, laikus aktivistákat hurcoltak el, kínoztak meg és neveltek át. Szükséges még hozzátenni, hogy a kommunista ideológia az egyházat és vallást a múlt egy csökevényének nevezte, amit aktívan el kell nyomni, bár hivatalosan deklarálták a („fejletlen”) vallással szembeni toleranciát.

¹⁵ I.-M. V. Szaniszló, OP: *Úvod do základnej katolíckej morálnej teológie I. Teologická štúdia*, Seminár sv. Karola Boromejského, Košice, 2007, 10–11. oldal.

Ma már mesébe illő történetként fogadják a hit 1948–1989 közötti aktív elnyomásáról szóló visszaemlékezéseket. Sok fiatal nem is tudja, hogy miként képzelje el mindezt, mint ahogy a világháborúk borzalmáról és a harmincas évekbeli világgazdasági válságról sincs fogalmuk. Hogy a templomba járás (vagyis a nyilvános jelenlét a kultuszhelyen) a karrier derékba törésére vagy a munkahely elvesztésére, a zaklatásokra, vagy akár az állambiztonság általi üldözöttségre adhatott okot – sokak ezt manapság túlzónak találják. Egyébként e történések főszereplői nemcsak, hogy nyugodtan élik életüket közöttünk családjukkal, de még csak politikai gondolkodásmódjuk sem változott meg. Sem álláspontjuk, sem cselekedeteik¹⁶ nem tanúsítanak változást (nincs „megtérés” – ami a személyiség fejlődésének teológiai feltétele). Ellenkezőleg, társadalmunkban sokszor találkozunk olyanokkal, akik nosztalgiával gondolnak a régi kommunista éra szép időire¹⁷.

E helyen indokolt megemlíteni a nyugati (szabad) országok ifúsági mozgalmait a XX. század 60-as, 70-es éveiben. Akkoriban kb. ugyanannyi idővel a háború után, mint amennyi a rendszerváltás után mostanáig elmúlt, azt kérdezték a fiatalok szüleiktől: Hogyan engedhettétek ezt megtörténni?! Fájdalmas észrevenni, hogy ezek a kérdések manapság igencsak hiányoznak.¹⁸

XVI. Benedek pápa *Spe salvi* kezdetű enciklikája a remény szükségességére hívja fel a világ figyelmét: „A keresztény üzenet nemcsak „informatív”, „tájékoztató”, hanem „performatív”, „átalakító” volt – azaz az evangélium... közlés, mely tényeket hoz létre és megváltoztatja az életet. Akinek reménye van, az másként él... Miben áll ez a remény, amely mint remény „megváltás”?... Számunkra... annak a reménynek a birtoklása, amely ezzel az Istennel való találkozásból fakad, mintha már nem volna felfogható.” (*Spe salvi* 3). A pápa arra emlékeztet, hogy az erkölcsi jólétet nem lehet csak struktúrák által biztosítani (ez csak akkor működik, ha a társadalomban elevenen jelen van az a meggyőződés, ami képes előmozdítani a társadalmi rendet helyeslő szabad beleegyezést). A szabadság

16 Ebben az összefüggésben eszembe jut az, amikor a bársonyos forradalom alatt a szerzetesek találkozását is bemutatták a tévéhíradóban, amit aztán különböző szakértők és politikusok kommentáltak. Egy pszichológusnő a társadalmi forma megmaradt csökevényéről beszélt. Ugyanígy kommentálták 1989 őszén a sasvári bazilikában tartott nemzeti zarándoklatról beszámoló első felvételeket is.

17 E ponton néhány színész és más érdekes személyiség túlzó születésnapjára gondolok – nem volna rossz az sem, ha seregnyi kollégájuknak is figyelmet szentelnének, méghozzá azoknak, akik hitük és meggyőződésük miatt nem állhattak a napos oldalra. Az ő jubileumaiknak semmiféle megemlékezést nem szenteltek. Még ma is nehéz elmagyarázni a véleményformáló embereknek, hogy azok, akik az előző rendszert dicsérték, nem feltétlenül mozdíthatják elő társadalmunk szükségszerű önelemzését. Nem beszélve a rengeteg emigráns állásfoglalásáról, akik azon fáradoztak, hogy a szlovák kultúrát a világ minden sarkában éltesék, ide számolva az áldozatkész papokat, akik emelték és megtartották az emigránsok nemzeti önrétét.

18 Érdekes volna azt is kutatni, hogy miként számolt el a nyugati társadalom a náci kollaboránsokkal.

olyan meggyőződést követel, ami sohasem magától születik, hanem közösségre kell megteremteni. Mivel az ember mindig szabad marad, és, mert szabadsága mindig törekény is, soha nem lesz végérvényesen berendezett országa a jóság ezen a világon. A szabadságot ki kell vívni a jóság számára (Spe salvi 24).

Azoknak az embereknek, akik hitük vagy szilárd meggyőződésük miatt tulajdonukat, munkájukat, karrierjüket, gyakran akár egészségüket veszítették el a totalitárius rendszer alatt, nehéz ma egyszerűen azt mondani, hogy bízzák magukat az utolsó ítéletre és a túlvilági igazságosságra. Mindenekelőtt azok, akik őket üldözték (illetve azok, akik sohasem álltak ki értük – a gonosszal való passzív együttműködés is a morálteológia témakörébe tartozik¹⁹), a rendszerváltás után az első sorban ültek a templomban, lelkesen énekeltek, mintha mindehhez semmi közük nem lenne. Legjobb lelkiismerettel úgy intézik el a kérdést, hogy akkoriban olyan idők voltak, és most másképp van²⁰.

Nem csak a nyilvánosságnak, hanem a politikának²¹ és az egyháznak is szemére vetik, hogy túl keveset törődik az erkölcsi megújulással, sőt, vonakodik tőle. Emlékezzünk II. János Pál pápa tetteire, amikor – nem túl nagy egyetértéssel övezve – az ezredforduló elején mindenkitől, akivel szemben fennállása óta igazságtalanságot követett el az egyház, bocsánatot kért. Végül is a lengyel katolikus egyház fájdalmas fordulata a Wiegulus- eset után szintén annak emlékezte, hogy a dolgoknak nem kellett volna idáig fajlulniuk. Ugyanis itt sokkal többről van szó, mint csupán gyengeségünk beismeréséről. Itt egy, a társadalom erkölcsi megújulásában vezető szerepet betöltő személy állásáról van szó, de legalábbis arról, hogy a társadalom valamennyire elfogadja az egyházat; hogy a keresők és vonakodók egy követésre érdemes példaképet találjanak.²²

19 Itt különbséget kell tennünk, hogy kényszerű passzív együttműködésről van-e szó (Róma intervenciója következtében), ami a megnyilvánulás módja alapján minden egyes esetben más és más (pl. a Kommunita Pártba való belépés megtagadása, az istentiszteletek rendíthetetlen látogatása, vagy az élő hit mellett letett másféle tanúbizonyság). Az ilyen együttműködés reményt ad Isten kegyelmére – ezeket anyagi vétekként értelmezhetjük. Másrészt a rendszerrel való aktív együttműködés sem csak fekete vagy fehér, azaz nem jelentheti szükségszerűen az örök kárhozatot. Minden a körülményektől is függ. Mégis fontos, hogy felismerjük a következményeket, hogy bátorságot találjunk ahhoz, hogy megismerjük a tényleges szándékot.

20 Hasonlóakat tapasztaltunk akkor is, amikor a totalitárius rendszer bukása után – a politikai és közélet iránti nagy érdeklődés közepette – sok kollaborátor is felvételét kérte az ún. keresztény pártokba, mondván, hogy azok más idők voltak. Igen jó képet fest erről Antona Harčar kanonok könyve (*Žil som v Košiciach*, Lúč, Bratislava, 2003). Ebben leírja, hogy öt ugyanazok a személyek börtönözték be a Nyilas-rezsim alatt (a magyar fasiszták), mint a kommunizmusban – csak előbb zöld, aztán vörös karszalagot viseltek.

21 Véleményem szerint Milan Kňažko színész volt az egyetlen politikus, aki elismerte tévedését, miután Mečiar pártjából kilépett.

22 Nemrég még azt hittem, hogy a szlovák egyháznak magas erkölcsi hitele van társadalmunkban a hosszú elnyomás következtében, ám a nyugati országok egyházainak nincs ilyen privilégiuma. De – bár a nyugat-európai egyházakat érő kritikák ellenére a média partnernek tekinti – nekünk az a benyomásunk, hogy az egyház még csak említésre sem méltó.

Végül Hannah Arendt művéből szeretnék idézni, aki a közéletre vonatkozó morálfilozófia specialistája. E zsidó nő szerint, akit egyesek a XX. század legnagyobb gondolkodójának tartanak, Jézus két jelentős tulajdonságot adott a közéletnek (tehát a politikai életnek is): az első a megbocsátás képessége, hiszen csak ezáltal állítható meg a tettekre válaszul adott láncreakció, a másik pedig az ígértéttelre és ígérttartásra való rátermettség.²³

Sok embert elképzelhetetlenül alattomos módszerekkel kényszerített a titkosrendőrség a rezsimmel való együttműködésre. Mások nem tudtak emberi gyengeségükön uralkodni, és engedtek a fondorlatos csábításnak. De voltak olyan személyek is, akik soha nem engedtek lehetőséget a kísértésnek, akik gyengeségük ellenére ellenálltak az ilyen fondorlatoknak.

Az egyházi élet két éppen ilyen személyiségét ismertem meg én Kassán, akik a püspöki hivatalban éltek. Mindkettejükre jellemző volt, hogy alapjában véve egyikőjük sem volt az ellenállás aktív harcosa – ez az 1948 utáni rettentő terror alatt nem is lett volna igazán ésszerű – másrészt viszont mindketten alapvetően közrejátszottak a kassai és a környékbeli egyházi élet megújulásában. Tandara atya, az igazság és a történelmi összefüggések fáradhatatlan hírnöke. Paňák atya, az erkölcsi öntudat megújítója és a vezeklők egyszerű bátorítója.

De munkájuk nem csak a tágabb környezetet örvendeztette meg. Mindkettejükkel együtt élveztem a közös rózsafüzér-olvasás szép pillanatait a püspöki hivatal hátsó kertjében – imádságunk közben a katedrális tornyára pillantva, különleges fohászt mondván a kommunista rezsim megdöntéséért: igazi élmény az elnyomás alatt. Az, ahogyan ez a két személyiség bátorított – Paňák atya még a bűnbocsánat szentségében is, Tandara atya a szerzetesrendi élet támogatásában –, rendkívüli volt. Paňák atyára jellemző volt, hogy bárminemű nehézség állta is útját, előbújt jezsuita harckészsége (pl. idős korában a lépcsőmászáshoz „csak egy jó nagy lendület kellett”, a kísértések pedig „csupán csak pillangók, melyek maguktól is tovarepülnek”). Tandara atya domonkosrendiként állandóan az emberek jó oldalát és a történelmi összefüggéseket kereste („ezt még fel kell olvasnom neked” vagy „csak a hitet megtartani és megőrizni”) – így jelentette ő rengeteg, az egyházra nyitott embernek a kegyelem jelképét. Elbűvölő volt kettejüket látni, ahogy vitatkoztak: ahogy először kerülgették egymást, aztán kiegyezést kerestek, végül megkönnyebbülve a rózsafüzér-olvasáshoz tértek. Ezekről az emberekről még hosszasan beszélnek haláluk után, nagynak, halhatatlannak tartva őket. A többieket majd csak az utolsó ítélet fogja elbírálni.

Most újra XVI. Benedek pápa pillanatnyilag legfrissebb körleveléből szeretnék idézni:

23 Hannah Arendt: *La condition de l'homme moderne*, Calmann-Lévy, Paris, 1961, 361. oldal.

„Az emberiséget lényegében a szenvedéshez és a szenvedő emberhez való viszonytal mérjük. Ez érvényes az egyes személyekre és a társadalomra egyaránt.” (Spe salvi 38).

Végül szeretném hangsúlyozni az önértékelés kellemetlen mivoltát; saját cselekedeteink felvállalását, majd azok megbánását és a bűnbocsánat kérését, mint annak a lehetőségnek alapfeltételét, hogy megismerjük és elfogadjuk önmagunkat. Csak ezen a módon vagyunk képesek a fejlődésre és a Teremtő által belénk helyezett létezés elérésére. Csakis így, ezen a módon lehet az igazi, az Isten által szívünkbe helyezett vágyat felismerni, a vágyat a legnagyobb reményre, ami a valódi élet alapja, és ami az örök boldogság, üdvösség és öröm forrásának, Jézus Krisztusnak, Urunknak és Megváltónknak ígéretét hordozza.

„...Aki nem ismeri Istent,... végső soron remény nélkül... él... Ha mi kapcsolatban vagyunk azzal, aki nem hal meg, aki maga az élet és maga a szeretet, akkor vagyunk az életben. Akkor „élünk”... A csak nekem szóló remény... éppen ezért nem lehet igazi remény... Az Istennel való kapcsolat a Jézussal való közösségen keresztül él – egyedül és a saját erőnkkel nem érjük el. A Jézussal való kapcsolat pedig kapcsolat azzal, aki mindnyájunkért odaadta magát (vö. 1Tim 2,6)... Elkötelez bennünket mások iránt, de csak a vele való egységben válik lehetővé valóban másokért, az egészért élnünk...” (Spe salvi 27–28)

*Dr. Inocent-Mária V. Szaniszló OP
(Rózsahegy Katolikus Egyetem)*

